

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KUN, Tibor

A madagaszkári felkelés (1947)

Eredeti közlés/Original publication:

Klió, 2000, 9. évf., 1. sz., 131–134. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.128

Dátum/Date: 2012. augusztus/August 28.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B.WALLNER, Erika és BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

Kun, Tibor: A madagaszkári felkelés (1947), *AHU MATT*, 2012, **pp. 1–5. old.**, No. 000.000.128, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Országos nagy könyvtárak

Kulcsszavak/Key words

madagaszkári felkelés, Madagaszkár újkori története, malgas és francia történelmi kapcsolatok, malgas nép, malgas kultúra,

Rebellion in Madagascar, modern history of Madagascar, historical ties between Madagascar and France, Malagasy people, Malagasy culture

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-

TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adatárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatást, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

A MADAGASZKÁRI FELKELES (1947)

Kun Tibor

A francia gyarmati politika és történelem mindmáig egyik legvitatottabb pontja az 1947-es madagaszkári *események* értékelése. Úgy tűnik, az 1956-os magyarországi *események* – és azok sokáig tartó, nagyon különböző megítélése – nem egyedülállóak a világtörténelemben. Most több hozzászóló véleményét ismerhetjük meg a „Nagy Sziget”, Madagaszkár e gyászos emlékü történelmi pillanatairól a francia Tengerentúli Tudományok Akadémiáján zajlott vita segítségével.

Már a minősítéssel problémák adódnak, amire J. Poirier professzor hívja fel a figyelmet, ő közvetett módon, beszámolókra hivatkozik, amelyekhez a Mangoro völgyének lakói révén jutott tizennégy esztendővel az *események* után. Szerinte a *rebellió* (az általa használt francia *rébellion* legjobb magyar megfelelőjének a *rebellió*-t tartjuk) nem igazán pontos terminus. Az *események* („événements”) kifejezés – amelyet *szemérmesen* használunk, mondja – szintén nem kielégítő. A helyes szó az *insurrection* (magyarul „láadás”, „felkelés”), s ezt az *insurrection*-t Tananarive-ből indították, miután előre megtervezték. Okai sokfélék voltak, de a rendőri provokációt *stupid hipotézis*-nek tartja. A *felkelés*-t (Poirier most a „soulèvement” szót használja!) kívülről robbantották ki, követői között elsősorban munkanélküli fiatalok voltak, ugyanis

„... a gyarmati korszak perverz visszahatásaihoz tartozott, hogy olyan problémák elé állítottuk a lakosságot, amelyeket az nem tudott megoldani, olyan szükségleteket támasztottunk bennük, amelyeket nem lehetett kielégíteni... A hagyományos és szigorú malgas társadalom szűk keretei között élő fiatalok számára alkalom volt ez a menekülésre... A malgasok 1947-ben azért lázadtak fel, mert túl kívántak lépni a gyarmati szakaszon... Közülük mások már régóta óhajtották a függetlenséget, így a merina értelmiség egy része, akiket Párizsból a kommunisták támogattak.”

Poirier *normális emancipációs óhaj*-ról beszél, s általánosságban is megfogalmazza a demokrácia, az önrendelkezés elveit:

„El kell ismernünk, hogy attól a perctől fogva, amikor egy nép a függetlenséget követeli, kötelesek vagyunk megadni azt neki, két sine qua non feltétellel: ha egy népről van szó, és ha ez a nép az akaratát egy elismert többség által demokratikus módon fejezi ki.”

Mik voltak a *rébellion* illetve a *révolte* (Poirier felváltva alkalmazza a kifejezéseket) következményei? Legtöbbet a fiatalok szenvedtek tőle. Az eseményeket követő első időkben megerősödött a gyarmati rend, hatalom, a megtorlást a társadalmi béke és nyugalom követte, amit – érdekes okfejtés – részben a malgas pszichológiával is magyaráz a professzor. Ennek egyik fő alkotóeleme a predesztinációba vetett hit.

Ami az áldozatok számát illeti, az általa tanulmányozott vidéken kevés volt, „legfeljebb néhány ezer”(!). Elismeri, hogy mindkét részről és oldalon követtek el atrocitásokat.

E. Crouzet a *rébellion* kialakulását vizsgálva több tényezőre hívja fel a figyelmet, s ezek között a helyi és a külső hatások egyaránt szerepet játszottak. Madagaszkáron egy aktív nacionalista párt alakult, amelynek tagjai között megtalálhatók voltak a franciák által bevezetett oktatási rendszerben tevékenykedő *elemek*, valamint elsősorban a hovák közül kikerült magas beosztású hivatalnokok, mindez megtetőzve a kényszermunkával, ami – emeli ki Crouzet – már a franciák ideérkezése előtt is létezett. A külső hatások között ott volt a Franciaországban korábban hatalomra került Népfront és annak gyarmati politikája, melyet a „malgasok inkább látványosnak, semmint hatékonyak ítéltek”. A franciák számára hazájukban súlyos erkölcsi csapást jelentett az összeomlás és a német megszállás. Ezekből a háború után hazájukba visszatért több ezer malgas elbeszélése, megélt tapasztalatai alapján az előbb említett malgas nacionalisták azt a következtetést vonhatták le, hogy „a francia jelenlét többé már nem sebezhetetlen”. A felkelést talán meg lehetett volna előzni, akadályozni, esetleg lehetett volna befolyásolni; sajnos az illetékes katonai és polgári szervek, a hozzájuk eljutott jelzések ellenére nem foglalkoztak komolyan a dologgal.

F. Vignau tapasztalatai alapján G. Mangin számol be röviden az eseményekről. Vignau 1933 és 1956 között tartózkodott Madagaszkáron. Mindössze alig több mint félezer ember állt rendelkezésére, hogy a helyzettel szembeszálljon ott, ahol állomáshelye volt, ez azonban csak akkor sikerült neki, amikor megkapta a kért három zászlóaljbat. Az embervesztéseket mintegy 100 000-re becsüli, akiknek azonban kb. 90 százaléka nem közvetlenül a harcokban esett el, hanem a nem kezelt betegségek miatt, az orvosok, gyógyszerek hiányának következtében halt meg.

J. Faublée szintén beszámolókra hivatkozik. 1947 márciusának utolsó napjaiban a Fort Dauphinben lakó malgasok tudomására jutott, hogy a függetlenségi mozgalom néhány tagja olyan parancsot adott ki, amelynek értelmében a város minden lakóját nemre és életkorra tekintet nélkül le kell mészárolni. Ezt megtudva egy malgas pap tájékoztatta a lakosságot, így sikerült a vérontást elkerülni. Másutt azt a parancsot adták ki, hogy a nők és a gyermekek kivételével meg kell ölni az ottani franciákat.

A megmozdulások leverése utáni megtorlásokban nagyon sok malgast börtönöztek be egyszerű gyanúsítás alapján, sőt, gyakran még anélkül is. Ami az áldozatokat illeti, Faublée nagyon tág határok között mozgó számokról beszél: 10 000, 11 000, 80 000, 80–90 000, 100 000, néhány ezer... Utal vallási, ősi hiedelmekre, amelyek magyarázhatják az eseményeket. Felhívja a figyelmet, hogy nem romboltak le – legalábbis úgy tűnik – protestáns templomokat, nem öltek meg protestáns lelkészeket, „de más a helyzet a katolikus templomokkal, és [a felkelők] megölték egy katolikus papot.”

Fremigacci a halottak számának problémájáról szól: szerinte szó sem lehet 80–100 ezres számról, valószínűbb a 30–35 000, ugyanis – magyarázza – a harcok intenzitása nem volt olyan nagy, az erdőkbe menekült lakosság sem pusztulhatott el olyan nagy tömegekben, amint azt akkoriban gondolták, ugyanis az emberek a falvaikhoz közeli erdőkben bújtak meg.

P. Chevigné, Madagaszkár volt főköormányzójának a véleménye, hogy Franciaország akkoriban „kicsit elaludt”, mivel 1917 óta gyakorlatilag nem voltak nyugtalanító jelek, a francia hatóságok túlságosan biztonságban érezhették magukat, a biztonságért felelős tisztviselők nem jártak az emberek közé, a frissen kiküldött tisztviselők újdonsült házasságok voltak, nem úgy, mint annak előtte, a korábban idevezényelték, akik házassági kötelek nélkül kerültek ide, s a helyszínen „tettek szert malgas kapcsolatokra”, amelyek eredményeként megismerték a malgas nyelvet, a malgas mentalitást. Ezenkívül a hatóságok eltúrték, hogy a francia állam elleni lázadásra buzdítás elterjedjen. Amikor pedig a madagaszkáriak szavazhattak, nem a saját településeik ügyeinek intézésére szavaztak, hanem Európára. Chevigné becslései a halottakat illetően: a francia katonaság soraiban mintegy ezer, a helyi lakosok között kb. ötezer, akik a harcokban estek el, a többiek „fiziológiai halottak”-nak számítottak (!).

Nagyon tanulságos ez az említett *események* fölött nyitott vita. Igaz, nyugtalanító, érthetetlen is e sorok írója számára: 1) A két érintett ország, nép, kormány mindmáig nem tartotta fontosnak, kötelezőnek a halottak legalább valamennyire megközelítő számának megállapítását. A számszerű eltérések túl nagyok tűnnek ahhoz, hogy ilyen *nagyvonalúság* megengedhető lenne!... 2) Lehet-e, szabad-e hallomások, kósza hírek, bizonytalan források alapján vitatkozni nagy tétek körül zajlott „események”-en?... 3) A vita nincs lezárva (alapjaiban véve ez még nem lenne baj!): *insurrection, rébellion, soulèvement*” volt-e ez az egész, vagy maradjunk meg az *événement* (esemény)-nél? 4) Alapvetően kik és miért, mi ellen „láztak”, „keltak fel”?

Némi megnyugtató érzést hoz az ügy-be két vitapartner: J. Faublée és J. Poirier. Az előbbi így zárja beszámolóját:

„Remélem, ötven évvel az események után a történészek objektív módon fogják azokat tanulmányozni”;

az utóbbi pedig két megjegyzéssel búcsúzik a témától:

„Először is szeretném megismételni tanú-toborzó felhívásunkat, melyet azon személyekhez intéztünk, akik a '47-es események' szereplői voltak... Hazájuk történelme javára cselekedtek; végre mondjuk ki az igazságot!”

Majd felhívja a figyelmet egy Madagaszkáron folyó kutatási programra, amelynek célja idős, nem-malgas emberek visszaemlékezéseinek a feljegyzése, így remélhetjük, hogy ez az általánosabb jellegű program hatékonyan fogja segíteni azon elemek összegyűjtését, amelyek nélkülözhetetlen forrásai lesznek a malgas történelemnek. Úgy legyen!...

(Saint-Mleux, André szerk.: Les événements de Madagascar de 1947 (Az 1947-es madagaszkári események). In: *Mondes et cultures*. Comptes rendus trimestriels des séances de l'Académie des sciences d'outre-mer. Tome LVII–2–3–4–1997; Tome LVIII–1–1998, Paris, Académie des sciences d'outre-mer, 1999, 584 old., bemutatott tanulmány: 222–253. old.)